

Innspill til Nasjonal helse- og samhandlingsplan

Innsendt av Norsk logopedlag, ved leder Katrine Kvisgaard

Oslo, 13. september 2022

Norsk logopedlag (NLL) takker for invitasjon til å gi innspill til Nasjonal helse- og samhandlingsplan. Som Norges eneste organisasjon for logopeder er vi opptatt av språk-, kommunikasjon-, spise- og svelgevansker, og hvilke konsekvenser utfordringer knyttet til dette har for befolkningen. Våre overordnede mål er at alle som trenger det skal få tilgang til logopediske tjenester, at tjenesten skal være likeverdig uavhengig av geografisk bosted og at logopedutdanningene opprettholder en høy faglig standard.

NLL er en del av aktørnettverket for nasjonal rehabiliteringsreform, som består av over 20 aktører fra bruker- og fagmiljøer. Vi viser til at det er sendt inn et eget felles innspill fra aktørnettverket. Også her vil vi understreke behovet for at det oppnevnes en nasjonal tverrsektoriell ekspertgruppe, som har representanter fra både i og utenfor helsesektoren. Gruppen anbefales å få en sammensetning av representanter fra blant annet brukerorganisasjoner, profesjonsorganisasjoner, spesialisthelsetjenesten, kommunehelsetjenesten, rehabiliteringsinstitusjoner, KS/kommunene og NAV. Ekspertgruppen skal ut ifra behovet for rehabilitering beskrive hvordan rehabilitering kan tilbys til riktig tid, på riktig nivå med riktig kompetanse - uavhengig av diagnose og hvor i landet man bor - samt modeller for sømløse rehabiliteringstjenester.

Hva er de viktigste utfordringene å adressere

Logoped som skal-tjeneste i kommunen

Kvalitetsforbedring og pasientsikkerhet

Konsulentselskapet KPMG, som har evaluert *Opptappingsplan for habilitering og rehabilitering 2017-2019*, forteller at en av yrkesgruppene som det er størst mangel på er logopeder. I Norsk hjerneslagregisters årsrapport for 2020 sier bare seks prosent at de har fått behandling hos logoped de første tre måneder etter utskrivning fra sykehus.

Afasiforbundets undersøkelse fra 2022 viser at 59 % av norske kommuner ikke har offentlig ansatt logoped til voksne. I de kommunene det ikke finnes offentlig logopedtjeneste, er ansvaret lagt på privatpraktiserende logopeder med refusjonsavtale med Helfo. Mange mindre kommuner har ikke privatpraktiserende logopeder, de privatpraktiserende logopedene dekker ikke alle brukergrupper eller de har ikke kapasitet til å ta imot alle. Mange voksne får ikke prøvd sin rett til spesialundervisning, kommunene har ikke en oversikt over hvor mange som trenger logopediske tjenester og ansvaret for logopediske tjenester overlates til staten (Helfo). Helfo har kun refusjonsplikt, det vil si ansvar for utbetalinger, og fører ingen kontroll med innholdet i tjenesten.

Når pasienter ikke henvises til logoped eller har tilgang på logopediske tjenester, kan det bety at de ikke får oppfylt sin rett til nødvendig helsehjelp. Det kan få konsekvenser for pasientsikkerheten og livskvaliteten til den enkelte og deres familie/nettverk.

NLL mener på bakgrunn av dette at logoped må bli en skal-tjeneste.

Autorisering av logopeder

Kompetanse og pasientsikkerhet

NLL har flere ganger søkt om autorisasjon for logopeder. En autorisasjon ville gitt logopeder en beskyttet tittel, slik at det kun er personer med godkjent logopedutdanning som jobber med logopedfaglige områder. I dag er situasjonen den at ikke alle arbeidsgivere (kommuner/helseforetak) kjenner til innholdet i en logopeds kompetanse. De ansetter derfor ikke nødvendigvis logopeder i sammenhenger der logopedisk ekspertise kan være avgjørende for et godt behandlingsresultat. De vet heller ikke nødvendigvis hvilke krav de skal stille til logopedisk kompetanse. En autorisasjon av logopeder vil være svært viktig for å avklare disse forholdene.

En stor andel av pasientene våre får svelgevansker etter hjerneslag, eller som følge av andre nevrologiske lidelser. Det er logopeder som jobber med dette. Uten kyndig hjelp kan svelgevansker medføre lungebetennelse og i verste fall en tidlig død. Dette medfører store menneskelige og økonomiske tap. Det er svært viktig å sikre kvalifikasjonene til de som arbeider med dette, og å ha muligheter til å stoppe dem som ikke driver en forsvarlig praksis.

Det tredje punktet vi ønsker å nevne i denne sammenheng er mulighetene pasientene har for å klage på tjenesten. En autorisasjon ville gitt pasientene en reell klagerett, og sørget for at man hadde sanksjonsmuligheter hvis tjenesten ikke gis i henhold til lover og regler.

En autorisasjon av logopeder ville derfor styrket pasientsikkerheten og kvaliteten på tjenesten betydelig.

Logopedutdanningene

Pasientsikkerhet, desentraliserte tjenester, personell, kompetanse, rehabilitering og mestring

NLL har fått signaler om at fire av fem logopediutdanninger i Norge står under sterkt press, og er truet med nedleggelse eller nedskalering. Dette til tross for at det er et stort behov for logopediske tjenester over hele landet.

Som eksempel kan det nevnes at logopedutdanningen ved Norges arktiske universitet (UiT) er truet med nedleggelse. Universitetsstyret vedtok 24. november 2021 at master i logopedi ikke skulle lyses ut for opptak studieåret 2022/2023.

Logopedistudiet ved UiT har en særdeles viktig rolle for å bidra til å dekke behovet for logopeder i den nordligste landsdelen, og flesteparten av logopedstudentene ved UiT er primært rekruttert fra Troms og Finnmark. UiT har dessuten en særstilling i Norge når det kommer til å ivareta samisk språk og kultur. Det finnes kun to samisktalende logopeder i

Norge i dag. Per dags dato er det ikke avklart hva som skjer med logopedutdanningen ved UiT.

Aktuelle tiltak

NLL foreslår 4 tiltak for å forbedre pasientsikkerheten, kvaliteten på tjenesten, samhandling, kompetanse, desentraliserte tjenester, personell, rehabilitering og mestring.

1) Logoped må bli en skal-tjeneste i kommunen.

For at kommuner skal kunne oppfylle sitt ansvar for habilitering og rehabilitering bør logoped bli en skal-tjeneste. Vi foreslår å endre loven om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. *Kommunens ansvar for helse- og omsorgstjenester*, (helse- og omsorgstjenesteloven) slik at alle kommuner skal ha logoped som skal-tjeneste.

*For å oppfylle ansvaret etter § 3-1 skal kommunen ha knyttet til seg lege, sykepleier, fysioterapeut, jordmor, helsesykepleier, ergoterapeut, **logoped** og psykolog. Kongen i statsråd kan i forskrift gi nærmere bestemmelser om krav til innhold i tjenestene etter bestemmelsen her, herunder bestemmelser om kompetansekrav for ulike typer tjenester.*

2) Logopeder må bli autorisert helsepersonell.

Autorisering av logopeder kan gjøre det enklere for kommunen å få oversikt over logopediske tjenester, og dermed henvise brukerne til rette vedkommende. Logopedene vil kunne registreres etter kompetanse, erfaring og kapasitet. I de tilfellene brukerne har rett til- og behov for- spesialundervisning vil saksgangen være som tidligere.

NLL mener faglige retningslinjer bør følges, uavhengig av hvem som gir denne tjenesten. En autorisasjon vil kunne synliggjøre behovet for tjenesten, og gjøre samarbeidet mellom offentlige ansatte logopeder og private logopeder mer hensiktsmessig. I de tilfeller kommunen ikke kan hjelpe brukerne sine etter opplæringsloven, må det umiddelbart henvises til en privat logoped. I dag er dette overlatt til den enkelte bruker eller pårørende. En autorisasjon vil også innlemme de private logopedene i tverrfaglige team rundt brukeren.

Mange av våre brukere har mangelfullt språk eller reduserte kognitive evner. Hvordan blir brukerperspektivet ivaretatt uten sakkyndig vurdering eller en plan for behandling? Det stilles ingen krav til dette når det gjelder private logopedtjenester. De logopediske tjenestene må kvalitetssikres, og kapasiteten må til enhver tid være synlig og tilgjengelig for henvisende instans, brukere og pårørende. Det må i større grad informeres om våre tjenester, og brukerne må på en enkel måte finne ut hvordan man skaffer seg tjenesten. Logopediske tjenester er ikke gjenstand for kommunal styring, koordinering og samordning med andre tjenester. Organisatorisk plassering i opplæringssektoren vanskeliggjør tilgangen til logopedtjenester som nødvendig helsehjelp. En autorisasjon vil styrke pasientsikkerheten betydelig.

Autorisasjon av logopeder vil bidra til å sikre at alle som yter logopediske tjenester er utdannet som logoped og har nødvendig kompetanse. NLL foreslår at logopeder innlemmes i Helsepersonelloven § 48 første ledd.

3) Logopeder som en naturlig del av tverrfaglig team og samhandling, på tvers av sektorer.

Det bør legges til rette for, både organisatorisk og økonomisk, at logopeder blir en del av det tverrfaglige teamet rundt pasienter med behov for tjenester fra flere yrkesgrupper. Videre bør det legges til rette for samhandling mellom spesialist- og kommunehelsetjenesten – i tillegg til opplæringssektoren, da personer med behov for logopediske tjenester kan motta tjenester også innen denne sektoren.

4) Styrking av logopedutdanningene

Det er behov for logopediske tjenester over hele landet, og de sterke fagmiljøene som er etablert ved logopedutdanningene ved Norges arktiske Universitet (UiT), Universitetet i Oslo (UiO), Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), Universitetet i Bergen (UiB) og Nord universitet, må opprettholdes og styrkes.

På sikt bør det vurderes og planlegges et 5-årig profesjonsløp i logopedi, men dette krever aktive, ikke nedlagte fagmiljø. Vi mener diskusjonen framover må dreie seg om hvordan utdanningene kan løftes og videreutvikles. Vi trenger flere, ikke færre, logopeder i Norge. Det bør bevilges mer penger til logopedutdanningene i Norge. Det bør også opprettes flere studieplasser, for å ivareta og imøtekomme et økende behov for logopediske tjenester. Ikke minst med tanke på en aldrende befolkning.

Pågående arbeid/gode eksempler som departementet bør være kjent med

NLL er godt kjent med den tverrfaglige samhandlingsmodellen *ParkinsonNet*. Denne nettverksmodellen består av logopeder, ergoterapeuter, sykepleiere, fysioterapeuter og nevrologer. I disse dager rulles modellen ut nasjonalt. Målet med modellen er å bidra til at personer med Parkinsons sykdom får optimal behandling der de bor. Gjennom systematisk opplæring av fagpersoner økes kompetansen til fagpersonene i nettverket. De utveksler erfaringer og samarbeider på tvers av helsetjenesten. Modellen er også tenkt å overføres til andre diagnoser. NLL mener dette er en svært god måte å sørge for kompetanseheving og tverrsektoriell og tverrfaglig samhandling på.

NLL er med i aktørnettverket **Norge trenger en rehabiliteringsreform**. Denne gruppen består av over 20 aktører fra bruker- og fagmiljøer. Nettverket krever at det utarbeides og vedtas en helhetlig, nasjonal plan for habilitering og rehabilitering. NLL støtter innspillet til Nasjonal helse- og samhandlingsplan som sendes inn av nettverksgruppen.